

Türkiye’de Medya Sahipliği Ekseninde Mülkiyet Yapılarındaki Değişimin Kronolojik Analizi (1950-2010)

ZEYNEP KABAN KADIOĞLU*
zekadioglu@gmail.com
ORCID ID: 0000-0001-5533-943X

Öz: Medya sektörünün diğer sektörlerden farklı toplumsal dışsallığı, mülkiyet yapısı ve ilişkilerini önemli kılar. Medyanın düşünsel üretimi toplumsal rıza üretiminde ve kültürel gelişmişlik düzeyinde belirleyicidir. Dolayısıyla toplumsal değişim süreçleri arka planında medyanın mülkiyet yapılarındaki değişim süreçleri incelemek, bu alandaki toplumsal çalışmalar için önemli veriler sağlayabilir. Türkiye’de medya sahipliğinin kronolojik sürecinin ele alındığı bu çalışmada 1950’lerden 2010’lara mülkiyet yapılarındaki değişim, farklı alanlardaki sermayenin medya alanına ilgisinin artma süreci ve ekonomik, siyasi ve toplumsal gelişmelerle evrilen medya sektörü ele alınmıştır. Medya sektörünün değişim süreçlerinde, dünyada gelişen iletişim teknolojileriyle artan yatırım maliyetleri, ülkenin ekonomik koşullarındaki ve politikalarındaki değişimler, medyanın yaygınlığının ve dolayısıyla etki alanının genişlemesi belirleyici olmuştur. Aynı zamanda farklı dönemlerde iktidarların medya ile kurduğu ilişkiler, yönlendirmeler de medya sektörünün kompozisyonunda belirleyicidir. Çalışmanın sınırlandığı dönemler içinde medya sahipliğindeki değişimler kronolojik dizin halinde derlenmiş ve farklı çalışmalara da referans olabilecek bir takip sistemi amaçlanmıştır.

Anahtar kelimeler: Medya sahipliği, Medya mülkiyeti, Medya tarihi.

Giriş

Kitle iletişim araçları bir toplumun sadece haber alma ve eğlenme işlevini yerine getirmezler, aynı zamanda toplumun kültürel ortamının, demokratikleşme düzeyinin, toplumsal tepki ve rıza üretiminin hem aynası hem de etkileyenidirler. Bu denli önemli bir işleve sahip kitle iletişim araçları her ne kadar tecimsel şartlarda çalışsalar da kamusal dışsallıklarından ötürü diğer sektörlerden farklıdır. Bu bağlamda kitle iletişim araçlarının sahipleri ve hangi çıkarlar, çıkar grupları için çalıştıkları önemlidir. Kitle iletişim araçlarının mülkiyet yapıları özellikle eleştirel kuramcılarının çalışmalarında önemli yer tutar. Medyanın, hatta daha geniş açıdan iletişimin ekonomi politiği üzerine çalışan araştırmacılar, Marx ve Engels’in ifade ettiği; toplumda maddi üretim araçlarını ellerinde tutan sınıfın aynı zamanda düşüncel üretim araç-

* Dr. Öğr. Üyesi, Marmara Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü.

larına da sahip olduğu ve böylece düşünsel üretim araçlarına sahip olmayan sınıfların fikirlerinin bu egemen sınıfa bağlı olduğu saptamasından¹ yola çıkarak medyanın mülkiyet yapısını ve ilişkilerini mercek altına alan çalışmalar yaparlar

Toplumsal değişim süreçleri içinde medya sektörü gerek üretim gerekse işleyiş bakımından dönüşümler yaşamıştır. Bu dönüşümler bazen toplumların şekillenmesinde rol oynamış, bazense toplumsal dinamikler medya sektörünün şekillendirmiştir. Bu çalışmada 1950'lerden günümüze Türkiye'de medyanın dönüşümü medya sahipliği kronolojisi üzerinden ele alınmıştır. Türkiye'de basın tarihi ve medya tarihi üzerine daha önce de çeşitli kitap ve makale çalışmaları yapılmıştır. Bu çalışma ile Türkiye'de medyanın mülkiyet yapılarındaki el değiştirmeler kronolojik çizelgelerle verilmiş, hem yaşanan değişimlerin takip edilebilmesi hem de bu alanda çalışanlara referans olabilmesi açısından farklı bir katkı yaratılmak istenmiştir. Ele alınan dönemin uzunluğunun yarattığı kısıtlar dolayısıyla konuya sadece medya sahipliği ve medyanın mülkiyet yapısını etkileyebilecek önemli olaylar açısından yaklaşmıştır. Veriler konuyla ilgili araştırma kaynakları ile ilgili dönemlerin gazete taramasıyla toplanmıştır. Çalışma çok partili hayata geçiş ile başlamıştır.

Çalışmada ilk dönem olarak 1950-1980 arası ele alınmıştır. Ele alınan ilk dönemin kronolojisi çok partili hayata geçiş ile liberal ekonomi politikalarının uygulanmaya başladığı 1980 yılı arasında belirlenmiştir. İkinci dönem 24 Ocak Kararları ile başlayan liberalleşme döneminden ilk özel televizyonların yayına başladığı 1990'lara kadar belirlenmiştir. Ardından küreselleşme hareketlerinin hız kazandığı 1990'lardan 2000'lere kadar sınırlandırılmış ve son olarak 2000-2010 dönemi ele alınmıştır. 2000'lerden günümüze kadar olan dönemi yansıtması açısından 10 yıllık bir periyodun incelemesinin gösterge olabileceği düşüncesiyle bir sınırlamaya gidilmiştir. Kuşkusuz 2016 yılında yaşanan darbe girişimi ve sonrasında yaşanan gelişmeler de medya sektöründe mülkiyet yapıları incelemesi için yeni veriler ortaya koymuştur. Ancak bu veriler ışığında medya üzerindeki yapılanmalara yönelik müdahaleler, rekabet ortamı üzerindeki etkileri ve darbe girişimi sonrası yaşanan gelişmeler başlı başına bir inceleme konusu olduğundan bu çalışmanın kapsamına dahil edilmemiştir.

1950-1980 Arası Türkiye'de Medya Sahipliği

1950'li yıllar Türk siyasal yaşamının dönüm noktalarından biridir. Çok partili hayata geçilmesiyle birlikte toplumun tüm alanlarında dönemin kendi dinamikleri dönüşüm başlatmıştır. Demokrat parti iktidara gelmiş ve devletçi iktisadi politikalarından özel sektör öncelikli iktisadi politikalara doğru bir değişim süreci başlatmıştır. 1950'lerin başında NATO'ya üye olan Türkiye komşularıyla da iyi ilişkiler geliştirmiş, Ortadoğu ve Balkanlarda ittifak girişimlerinde bulunmuştur. Ancak dünyada yaşanan soğuk savaş uluslararası ilişkilerde belirleyiciliğini sürdürmektedir. Demokrat partinin ilk dönemlerinde basınla iyi ilişkiler geliştirilmiş ve gazetelerin büyük çoğunluğu Demokrat Partiyi desteklemiştir. Demokrat Parti iktidarının ilk dönemlerinde basın sektörü hem tirajlar hem de dergi ve gazete sayısı bakımından artışlar göstermiştir.

¹ Dick Hebdige, *Altkültür, Tarzın Anlamı*, çev., Sinan Nişancı, İstanbul: Babil Yayınları, 2004, s.22.

Bu dönemde birçok sağ görüşlü dergi ve gazete yayınlanmaya başlamıştır. Dönemin en etkili yayını Necip Fazıl Kısakürek'in Büyük Doğu dergisidir². Bu dönemde Kıbrıs sorunu gündeme gelmiş ve Kıbrıs sorununun gündeme gelmesinde ve Kıbrıs politikalarının şekillenmesinde basının önemli rolü olmuştur. Hürriyet gazetesi sahibi Sedat Simavi'nin çabalarıyla Kıbrıs sorunu gündemde önemli yer bulmuştur. 1957 seçimlerinde yeniden iktidar olan Demokrat Parti ekonomik sorunların giderek arttığı bir sürece giren Türkiye'de bu sorunların çözümünde baskıcı politikalar uygulamaya başlamış, özellikle basın üzerinde baskıyı giderek arttırmıştır. 27 Mayıs 1960'da silahlı kuvvetler yönetime el koymuştur. Bir cunta hareketi olan bu darbe süreci Yasıada Mahkemeleri ile devam etmiş, sonunda dönemin başbakanı Adnan Menderes, Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu ve Maliye Bakanı Hasan Polatkan idam edilmiştir³. Demokrat partinin son dönemlerinde üzerlerindeki baskılar giderek artan ve darbecileri karşına almaya cesaret edemeyen basın, darbe sonrası kurulan Milli Birlik Komitesini desteklemiştir. Basının desteğini arkasına almak isteyen Milli Birlik Komitesi ise basının sorunlarını çözümlenmeye öncelik vermiştir. Ancak kısa süre sonra çıkardıkları özgürlükçü yasalarda kısıtlamalara gitmişler ve basının tepkisini çekmişlerdir⁴.

1960'da kurulan Basın İlan Kurumu ilk başta hükümetlerin basın üzerinde tahakküm çabaları olarak görülmüş ve gazete sahipleri tarafından tepkiyle karşılanmıştır. 1960'ların sonuna doğru gazeteler ofset baskıya geçmiş, renkli ve resimli sayfalarla çıkmaya başlamıştır. Gazete tirajları yükselmiş, sol görüşlü gazetelerin sayısı artmıştır⁵. 1970'li yıllara doğru toplumsal muhalefet olayları artmaya başlamıştır. Dünyada 68 kuşağının motive ettiği gençlik hareketleri kısa sürede Türkiye'de de kendini göstermiştir. 1970'lerin ortalarından itibaren yaşanan ekonomik sorunların da etkisiyle farklı görüşlerin çatışmaları hız kazanmıştır. Basın sektörü de bu kutuplaşmadan payını almıştır. Okunan gazete, kişilerin siyasi kimliklerinin parçası haline gelmiştir.

Medyanın mülkiyet yapısı açısından bu dönem gazeteci gazete sahiplerinin çoğunlukta olduğu bir dönemdir. Ancak basın dışı sektörden de yatırımlar yapılmıştır. Bu dönemde, gazete sahibi olmanın saygınlığı, iktidar ilişkilerinde sağlayacağı düşünülen avantajlar ve siyasi kariyer hedefleyenlere katabileceği güç nedeniyle farklı sektörlerden kişilerin basın sektörüne girişini görebiliriz.

Tablo 1. 1950-1980 Türkiye'de Medya Sahipliği Kronolojisi

1949	Habib Edip Törehan Yeni İstanbul Gazetesini çıkardı.
15 Temmuz 1950	Basın Kanunu yürürlüğe girdi. Basında liberalleşmenin önün açan bir nitelikte hazırlanmıştı.
1950	Yeni İstanbul gazetesi Kemal Uzan'a satıldı.
3 Mayıs 1950	Ali Naci Karacan Milliyet'i çıkardı. Başyazar Abdi İpekçi oldu.

2 Nuri İnuğur, *Türk Basın Tarihi*, İstanbul: Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, 1992, s.218-221.

3 Toktamış Ateş, *Osmanlıdan Günümüze Türk Finans Tarihi*, İstanbul: İMKB Yayınları, 1999, s.225.

4 İnuğur, *Türk Basın Tarihi*, s. 367.

5 İnuğur, *Türk Basın Tarihi*, s. 409.

1950	Kadri Kayabal, ilk özel haber ajansı Türk Haberler Ajansı kuruldu
1 Mart 1952	Dünya gazetesi kuruldu. Sahibi Falih Rıfki Atay
16 Mayıs 1952	Büyük Doğu Gazetesi yayın hayatına başladı. Kurucusu Necip Fazıl Kısakürek
1953	Halkçı Gazete Kuruldu. Demokrat Parti iktidarının kapattığı Ulus gazetesi yerine çıkan gazetenin sahibi Nihat Erim.
1954	Türkiye'nin ilk siyasi aktüalite dergisi Akis yayın hayatına başladı. Sahipleri Metin Toker, Tülya Memluk, Oktay Türegün
1954	İşadamları Semih Tanca, Cemal Hürel, İzzet Zeki Baraz, Reha Özden Tercüman Gazetesini çıkardı.
1957	İşadamı Malik Yolaç Akşam gazetesini satın aldı.
11 Nisan 1957	Yeni Gün Gazetesi kuruldu sahibi Sabahaddin Karanakçı
12 Ekim 1960	Kudret Gazetesi Yayınlandı Sahibi Fethi Giray. Gazete 1962 yılında kapandı.
1960	Haldun Simavi "Son" gazetesini kurdu.
2 Ocak 1961	Basın İlan Kurumu kuruldu.
1964	Devlet adına radyo ve televizyon yayınlarını gerçekleştirmek amacıyla TRT kuruldu.
1966	Gazetelerde Ofset Baskıya geçildi.
1968	TRT deneme mahiyetinde ilk televizyon yayını yaptı.
26 Kasım 1968	Haldun Simavi Günaydın Gazetesini kurdu. Bol resimli, kısa haberli, çarpıcı manşetli gazetecilik dönemi de başlamış oldu.
22 Nisan 1970	Hakikat gazetesi yayın hayatına başladı. İmtiyaz sahibi Mehmet Genç. Gazetenin 1 Ocak 1971 tarihli baskısında imtiyaz sahibi Enver Ören yazılmıştır. İkinci yılında ise imtiyaz sahibi Hakikat Gazetecilik Matbaacılık Limited Ortaklığı adına Yüksel Metin olmuştur.
1971	Hürriyet gazetesi yönetimini Erol Simavi, Haldun Simavi'den devraldı.
1971	Yeni Ortam Kemal Bisalman tarafından önce dergi olarak çıkarıldı, sonra gazeteye dönüştü. Yayınlarını 1975'e kadar sürdürdü.
20 Eylül 1971	Anayasa'nın 121. maddesi değiştirilerek, TRT'nin özerkliğine son verildi.
1971	İTÜ ile TRT arasındaki işbirliği sonucu bir protokol imzalandı ve 30 Ağustos günü İstanbul'da TRT'nin TV yayını başladı.
1 Mart 1971	Mehmet Ali Kışlalının yönetiminde Yankı dergisi yayınlanmaya başladı.1986 yılında Milliyetle birlikte yayınlanan Haftaya bakışla birleşerek Yankı Haftaya Bakış adını aldı. 6 Mayıs 1988'e kadar yayınlanmaya devam etti.
1972	TRT yasasındaki değişikliklerden sadece bir hafta önce televizyonda reklam yayınları başladı.

29 Mart 1972	Hakikat gazetesi adını Türkiye gazetesi olarak değiştirdi.
27 Mayıs 1972	Altan Öymen tarafından ANKA Haber Ajansı kuruldu.
12 Ocak 1973	Milli görüşü savunmak amacıyla Hasan Aksay tarafından çıkarılan Milli Gazete yayın hayatına başladı. Gazete bir süre sonra Selahattin Alıç'ın yönetimine geçti. Daha sonra ise Hazım Oktay Başer satın aldı.
8 Mart 1973	Türkiye gazetesi imtiyaz sahibi gazetede önce Tuncer Akalın daha sonrada Enver Ören olarak yazıldı.
1 Nisan 1973	Habib Edip Törehan tarafından kurulan Yeni İstanbul Gazetesi'nin adı değiştirilerek İstanbul oldu. Sahibi değişmedi. Kemal Uzan. Gazete 24 Aralık 1981'de tekrar Yeni İstanbul adıyla çıkmaya başladı.
1974	Dünya gazetesini işadamı İhsan Altınal satın aldı.
1975	Son Havadis gazetesini yeni sahibi Başkent Gazetecilik ve matbaacılık Ticaret ve sanayi A.Ş adına Mustafa Özkan oldu. Eski sahibi M. Kemal Pekün
19 Aralık 1975	İlk Basın Kurultayı toplandı.
1976	Uğur Reyhan tarafından Ak Ajans kuruldu.
1978	Uzan Grubu Şevket Rado'nun sahibi olduğu Hayat ve Ses dergilerini Tifdruk matbaasıyla birlikte aldı.
8 Mayıs 1978	Radyo-TV Gazetecileri Derneği kuruldu.
1979	Dünya gazetesi bir takım arsalar karşılığında Hürriyet gazetesinin yönetimine geçti.
8 Ekim 1979	1970 yılında Tekirdağ'da bir konsantre fabrikasıyla sanayiye adım atan sonra da Koç grubuyla ortak Otokar hisselerini satın alan Aydın Doğan'ın Milliyet gazetesine hissedar olduğu (%75 hisse ile) gazetenin Milliyetten mektup köşesinden açıklandı. Aydın Doğan Milliyet'i satın aldığı dönemde basın dışında sadece otomotiv alanında faaliyet gösteriyordu.

1980-1990 Arası Türkiye'de Medya Sahipliği

Bu dönem Türkiye'de gerek ekonomik gerekse toplumsal hayatta büyük değişimlerin başladığı yıllardır. 24 Ocak kararları ile liberalleşme modelinin çerçevesi çizilmiş ve dönüşümün startı verilmiştir. Kuşkusuz böyle bir dönüşümün karşılaşacağı çeşitli toplumsal dirençlerin süreci uzatabileceği düşünülebilir. Ancak toplumda, dönemin sağ sol çatışması şeklinde kendini gösteren terör olaylarının yarattığı endişe ortamı hakimdir. Ancak 12 Eylül darbesi muhalif tepkileri bertaraf etmiştir. Böylelikle bu kararların uygulanabilmesi için son derece uygun bir zemin ortaya çıkmıştır. 1982 anayasası pek çok anti demokratik düzenlemelerin zeminini hazırlamış ve Türkiye'nin siyasal toplumsal ve ekonomik yaşamına yön veren birçok yasaı değiştirmiştir⁶.

Dünyada da 1980'ler deregülasyon politikalarının işlerlik kazandığı, liberalleşme uygulamalarının yaygınlaştığı ve batılı ülkelerde özel sektör hakimiyetinin ve serbestli-

⁶ Ateş, *Osmanlıdan Günümüze*, s.354.

ğinin en üst düzeylere çıktığı yıllardır. Türkiye bu gelişmelere paralel uygulamalarla küreselleşmeye doğru giden sürece eklenmiştir. Ancak bu liberalleşme sürecinde serbest piyasaların işlerliği bir çok sektörde kapitalizmin ideologu Adam Smith'in öğretilerinden farklılaşmıştır. Çok sayıda alıcı ve satıcının olduğu ve bu çokluğun sinerjisi ile oluşan gizli bir elin sürekli dengeyi kolladığı serbest piyasa ekonomisinden sadece büyük şirketlerin birleşmelerle daha da büyüyerek piyasaya hakim olduğu tekelleri kapitalizme doğru bir süreç söz konusudur. Dünyada serbest piyasa ekonomisinin geçerli olduğu ülkelerde birçok sektörde olduğu gibi medya sektöründe de yoğunlaşma süreci başlamıştır. 1980'lerle birlikte medya sektörünün sahiplik yapısı da medya dışı büyük sermayenin sektöre girişinin arttığı biçimde evrilmiştir. Farklı sektörlerde faaliyet gösteren holdinglere eklenerek büyüyen medya işletmelerinin sayısı giderek artmıştır. Turgut Özal'ın "Türkiye'de 2,5 gazete kalacak" öngörüsü gerçekleşme de az sayıda grubun reklam ve satış paylarının çoğunluğuna sahip olduğu süreç hız kazanmıştır. 1980'lerden itibaren uygulanan yeni iktisat politikalarıyla birlikte gazete kağıdı, matbaa mürekkebi gibi girdi maliyetlerinin artması da, basın sektörüne yatırımın büyük sermayelere bırakılması sonucunu doğurmuştur. Örneğin 1980'lerin başında gazete kağıdına %300 zam yapılmıştır.⁷ Ayrıca yeni politikaların uygulanmasında ve toplumsal rızanın sağlanmasında basına önemli bir rol ve işlev yüklenmiştir. Yeni büyük medya işletmeleri 1980'lerin ortalarından itibaren pahalı ithal basın teknolojilerine yatırım yapmışlar ve atıl kapasite kullanımına sürükleyen çalışma tarzlarını terk etmişlerdir.⁸ Ölçek ekonomilerinin avantajlarından yararlanmak için aynı sahiplik altında birçok basın aracına tek noktadan içerik hazırlanmaya başlanmıştır. Özellikle basın alanına büyük sermaye gruplarının girmesi ve bu grupların diğer şirketlerinin işlerini yürütmede basını bir silah gibi kullanmaları sonucunda basın, bağlı bulunduğu sermaye grubunun işlerini yapan siyasi grupları desteklemeye, yapmayanları ise kösteklemeye başlamıştır.⁹

1980'li yılların ortasında başlayan ve 1990'ların ortalarına kadar devam eden bir diğer önemli gelişme promosyon savaşlarıdır. Bu savaşların medya şirketlerini ekonomik açıdan oldukça yıpratıcı sonuçları olmuştur. Promosyon olarak verilen ürünler gazetelere büyük ek maliyetler getirmiştir. Üstelik, rekabet ortamında tüm gazetelerin benzer promosyonu verme konusunda birbirini takip etmesi beklenen tiraj artışlarını sağlayamamalarına neden olmuştur.

TRT'nin Reklam Yönetmeliğini Temmuz 1988'de değiştirmesi ve promosyon reklamlarına yeniden yol açılmasıyla promosyonların şekli de değişmiştir. Promosyon reklamlarının serbest bırakılmasının hemen arkasından Sabah Gazetesi büyük bir lotaryaya başlamıştır. Ancak dönemin en önemli promosyonu Milliyet Gazetesinin verdiği karton evler olmuştur. Böylelikle çekilişle değil gazeteyi satın alan her okuyucuya hediye verme dönemine geçilmiştir. Milliyet gazetesinin verdiği karton evler,

7 Michael Kuyucu, "Türk Medyasının Mülkiyet Yapısı", *Prof. Dr. Ersan İlal'e Armağan İletişim Ve...*, İstanbul: Hiperlink Yayınları, 2014, s.270.

8 Gülseren Adaklı, "Türk Basınından Türk Medyasına Hakim Grupların Kısa Tarihi", s.10, [www.bianet.org](http://bianet.org), erişim 27 Kasım 2017, http://bianet.org/system/uploads/1/files/attachments/000/002/078/original/Turk_Medya_Sektorunun_Kisa_Tarihi.pdf?1521805944.

9 Erdem Taşdemir, "1980 Sonrası Türk Basını, Türk Siyasi Hayatı ve Basın-Siyaset İlişkisi", *Selçuk Üniversitesi İletişim Dergisi*, 3/4 (2005), s.175.

tirajını 250 binden 1 milyona kadar çıkartmıştır. Bunun üzerine diğer gazeteler de gazeteyle birlikte hediye dağıtmaya başlamışlardır. 1990'lı yıllara gelindiğinde gazeteler yeni bir promosyon mecrası keşfetmişlerdir: Ansiklopediler. Sabah, Milliyet ve Hürriyet gazeteleri en iyisi olduğunu iddia ettikleri ansiklopedilerin kuponlarını yayınlamaya başlamışlardır. Çekilişsiz ama kupon biriktiren tüm okuyuculara verilen ansiklopediler üç büyük gazetenin toplam tirajlarını 3 milyona kadar çıkartmıştır. Türkiye'de 1995'e kadar tüketiciyi koruma konusunda bir yasanın olmaması gazeteler için hukuki bir boşluk yaratarak promosyonlarda istedikleri gibi açılmalarına fırsat vermiştir. Gerek kamuoyu baskısı, gerek Avrupa Birliği uyum çalışmaları gerekse promosyon kavgalarının basının saygınlığını zedelemesi sonucunda kamuoyunda promosyon yasası olarak bilinen kanunun hazırlıklarına başlanmıştır. Hazırlanan 4077 sayılı Tüketiciyi Koruma Kanunuyla kültürel ürünler dışındaki promosyonlar yasaklanmış, verilecek kupon sayısı en fazla 60 ile sınırlanmış, taahhüt edilen ürün nedeniyle gazetenin fiyatının arttırılamayacağı ve promosyon bedelinin bir kısmının tüketici tarafından karşılanamayacağı belirtilmiştir. Kanun 8 Eylül 1995'de yürürlüğe girmiştir. Promosyon dönemi medyanın sermaye yapısında da farklılaşmalara sebep olmuştur. Promosyon yoluyla zarar eden gazeteler başka gelir kaynakları arama yoluna gitmişlerdir. Medya sermayesinin farklı mecralara en çok atıldığı dönem promosyon savaşları sırasında olmuştur. Ayrıca reklam maliyetlerinin yüksekliği gazete sahiplerini TV yatırımlarına yönlendirmiştir¹⁰.

Tablo 2. 1980-1990 Türkiye'de Medya Sahipliği Kronolojisi

25 Ocak 1980	Gazete kağıdına %300 oranında zam yapıldı.
6 Ekim 1980	Aydın Doğan Milliyet gazetesinin hisselerinin tamamını satın aldı ve künyesine sahibi olarak yazıldı.
25 Kasım 1980	Milliyet Haber Ajansı (MİLHA) kuruldu.
6 Temmuz 1981	Magazin ve Aktüel Haberler Ajansı (MAKAJANS) kuruldu.
11 Aralık 1981	Nezih Demirkent Dünya gazetesinin imtiyaz sahibi oldu.
9 Ocak 1982	Çukurova grubunun sahibi olduğu Akşam gazetesi kapandı.
10 Ocak 1982	Tercüman gazetesinin desteğiyle Bulvar gazetesi kuruldu. Sahibi Nazlı Ilıcak
19 Şubat 1982	Hisarbank'ın sahipleri Ömer Çavuşoğlu ve Ahmet Kozanoğlu Güneş gazetesini çıkarmaya başladılar. Gazetenin daha sonraki sahipleri Mehmet Ali Yılmaz ve Asil Nadir oldu.
1 Nisan 1982	Nokta Dergisi yayın hayatına başladı. Sahibi Ercan Arıklı
23 Mayıs 1983	Haldun Simavi'ye ait Tan gazetesi yayınlanmaya başladı. Genel yayın yönetmeni Rahmi Turan oldu.
1983	Milli gazetenin sahibi Selahattin Alıç oldu.
Temmuz 1983	Sahiplerinin mali sıkıntıya düşmesi nedeniyle Güneş gazetesi işadamı müteahhit Mehmet Ali Yılmaz'a satıldı. Gazetenin satışları zamanla 400.000'e kadar çıktı.

¹⁰ Zeynep Kadioğlu, "Promosyonlar", *Hediye Kitabı*, İstanbul: Kitabevi, 2007, s.509.

1984	Enver Ören'in sahibi olduğu Türkiye gazetesi 1980'lerin başında 7500 olan tirajını elden dağıtım modeliyle arttırarak en çok satan 5 gazete arasına girdi.
12 Haziran 1984	Foto Muhabirleri Derneği kuruldu.
1 Temmuz 1984	Renkli televizyon yayınları başladı.
4 Eylül 1984	Tercüman Gazetesi, Sıkıyönetim Komutanlığı tarafından süresiz olarak kapatıldı.
1985	Dinç Bilgin'in Ege Bölgesinde yayın yapan Yeni Asır gazetesi İstanbul baskısını yaptı ancak bir yıl içinde kapandı.
22 Nisan 1985	Dinç Bilgin Sabah gazetesini kurdu ve ilk baskısını yaptı. Aralarında Rahmi Turan, Zafer Mutlu'nun da bulunduğu 40 Günaydın-Tan çalışanı Sabah'a geçti. İlk gün 700.000 baskının yarısını satabilen Sabah gazetesi kısa süre sonra 500.000 tiraja ulaştı.
13 Temmuz 1985	Bakanlar Kurulu, ithalat rejiminde yaptığı değişiklikle her dilde yayınlanan moda dergilerinin yurda gümrüksüz girmesine imkan tanıdı.
3 Kasım 1985	Hürriyet grubu tarafından çıkarılan Hürgün adlı gazete yayınlanmaya başladıktan 49 gün sonra kapatıldı.
1986	İkibine Doğru dergisi Mehmet Sabuncu tarafından çıkarılmaya başlandı. Doğu ve Güney doğu bölgesi ile ilgili haberleri nedeniyle Haziran-Aralık 1990 arası kapatıldı. Bu dönemde dergi ekibi Yüzyıl adıyla başka bir dergi çıkardı.
21 Nisan 1986	Rahmi Turan Sabah'tan ayrılarak tirajı 90 binlere düşmüş olan Günaydın'a geri döndü.
6 Ekim 1986	TRT'nin ikinci kanalı yayına girdi.
3 Kasım 1986	Eylül ayında mahalli bir gazete olarak kurulan Zaman gazetesi ulusal yayın yapmaya başladı. Kurucu sahibi ise Aleaddin Kaya oldu. Daha sonra sahibi Feza gazetecilik A.Ş adına Ali Akbulut oldu.
1987	Veb ofset bünyesinde ve sağ çizgide çıkarılan Yeni Haber gazetesi aynı yıl kapandı.
15 Şubat 1987	Sabah gazetesi ilk defa tirajda Hürriyet gazetesinin önüne geçti ve logosuna mavi boncuk ekledi.
5 Temmuz 1988	Asil Nadir Veb Ofset'i satın aldı.
Kasım 1987	Erol Aksoy, Dinç Bilgin, Ercan Arıklı ortaklığıyla dergi formatına yakın bir gazete, Söz gazetesi yayın hayatına girdi ancak yayın ömrü Şubat 1988'e kadar sürdü. Aksoy bu olaydan sonra Hürriyet'in hisselerinin %25'ini, Show TV'yi ve Cine 5'i satın aldı.
6 Şubat 1988	Basın Konseyi Kuruldu.
Ekim 1988	Hürriyet grubu tarafından Gazete isimli gazete çıkarıldı ancak ekonomik sıkıntılar nedeniyle yayın hayatı bir ay sürdü. Daha sonra Çukurova grubu bünyesinde yayınlanmaya başladı.

30 Kasım 1988	İlçakların desteğiyle çıkarılan Bulvar gazetesi gazetelerin girdi fiyatlarındaki aşırı yükselişe dayanamayarak kapandı.
19 Ocak 1989	Nokta dergisi gelişim grubuyla birlikte Asil Nadir'in yönetimine geçti.
19 Şubat 1989	Asil Nadir Güneş gazetesini Mehmet Ali Yılmaz'dan satın aldı.
7 Mart 1989	Bugün gazetesi kuruldu. Sahibi Dinç Bilgin
Haziran 1989	Türkan Akın yönetiminde aylık olarak yayınlanan Babıali Magazin dergisi yayın hayatına başladı.
2 Temmuz 1989	Türkiye'de Dış Basın Derneği kuruldu.
2 Ekim 1989	TV 3 ve Gap TV yayına başladı.
9 Ekim 1989	Rahmi Turan Hürriyet gazetesinde genel yayın yönetmeni oldu. 20 kadar çalışan protesto ederek Güneş gazetesine geçti.
6 Aralık 1989	Hürriyet gazetesine bağlı Tempo dergisi yayın hayatına başladı.

1990-2000 Arası Türkiye'de Medya Sahipliği

1990'lı yıllardan itibaren mülkiyet yapılarında, rekabet ortamında, kullanılan teknolojilerde ve yöndeşme politikalarındaki farklılaşmalar basın sektörü kavramının yerini çok daha geniş iletişim ortamlarını içine alan medya sektörü kavramına bırakmıştır. 1980'li yıllarda farklı sektörlerde yatırımları olan işadamlarının hakimiyetine giren basın sektöründen bahsetmiştik. 1990'lı yıllarda televizyon yayıncılığının tekelinin korsan yollarla da olsa kalkmasıyla bu sermayedarlar medyanın hemen her alanına yayılmışlardır¹¹. Medya sektörü de, oluşan yeni mülkiyet biçimleri ve yapılanmalarıyla küreselleşme denilen yeni aşamanın gerektirdiği medya-sermaye-iktidar bileşkesini oluşturmakta üzerine düşen görevi yapmıştır. Bu görevin sonucu, artık dev şirketlerin sahibi olduğu dördüncü kuvvetin toplum adına iktidarı denetlemek yerine, iktidar sahipleri adına toplumu denetleme ve toplum rızasını imal etme işlevine büründüğüdür¹². Türkiye'de medya sektörü için 1990'lı yıllar finans sektöründe faaliyetlerin, dönemin şartlarını belirlediği yıllar olmuştur. 1990'larda her büyük medya kuruluşu aynı zamanda banka sahibidir. Bu dönemde sektörün hakim medya gruplarının içinde sadece Sabah Grubu'nun sahipleri gazetecilik kökenlidir. Diğer medya grupları, farklı sektörlerden gelen yatırımcı gruplardır ve hepsinin bankası vardır. Bu rekabet ortamında avantaj kaybetmemek için Sabah Grubu da kısa süre içinde Etibank'ı satın almıştır.

Bu dönemin ekonomik anlamda önemli gelişmesi 1994 yılında yaşanan krizdir. 1990'lı yılların ilk yarısındaki temel sorun 1980'lerde başlayan iç borçlanmanın taşınamaz bir hal almasıdır. 1994 yılında kamu borçlanma faizlerini düşürme çabalarının yoğunlaşmasının sonucu olarak ortaya çıkan kurlarda dalgalanma ve devalüasyon ile mali sektörde ateşlenen yeni bir bankacılık krizi, sistemden önemli ölçüde mevduat çekilmesine yol açmıştır. Çekilen mevduatın önce büyük bankalara ve devlet tahviline, ardından buradan da çekilerek dövize yönelmesi ile sistem büyük bir

11 Ceren Sözeri, *Türkiye'de Medya İktidar İlişkileri*, İstanbul: İstanbul Enstitüsü Yayınları, 2015, s.10.

12 Raşit Kaya, *İktidar Yumağı: Medya Sermaye Devlet*, Ankara: İmge Yayınları, 2009, s.236.

sıkışıklık yaşamıştır. 1994 krizi, Merkez Bankasının duruma zamanında ve gerekli ölçüde müdahale edecek kadar rezervi olamaması nedeniyle yaygınlaşmış ve tüm bankacılık sistemini ve tüm ekonomiyi tehdit eder hale gelmiştir¹³.

1990'larda ordu ve koalisyon hükümetleri arasında güç devşiren eski medya sahiplerinin yeni hükümetle aynı türden ilişkiler kuramaması, askeri vesayetın gerilemesi, bu medya sahiplerini küçülmeye ya da hükümetle iyi ilişkiler arayışına yönlendirmiştir¹⁴.

Dönemin diğer önemli gelişmesi özel televizyonların yayın hayatına başlamasıdır. TRT tekelindeki televizyon yayınlarının kamu yararı önceliğiyle program içeriklerinde, haber üsluplarında, program seçiminde kontrollü davranmalarının yanı sıra özel televizyonların son derece serbest ve kuralları yıkan yayın anlayışı kısa sürede izlenme oranlarını arttırmıştır. Hızla birbiri ardına açılan özel televizyonlar bağımsız kuruluşlardan ziyade belli medya gruplarının bünyesinde açılmıştır. Televizyonların yazılı basına göre daha çok kişiye ulaşabilmesi bu alana yatırımın cazibesini de arttırmıştır. Ayrıca Medya sektöründe yüksek maliyetli yeni teknoloji yatırımlarının artması, dağıtım alanında tekelleşmeler, küçük ölçekli medya işletmelerinin sektörde tutunmasını zorlaştırmıştır

Söz edilmeden geçilmemesi gereken diğer bir konu dönemin medya ortamında gazete sahiplerinin sendikalı çalışan istememesi ve işten çıkarma gözdağı ile çalışanları sendikadan istifaya zorlamasıdır. Örneğin 1992 yılında Aydın Doğan sahipliğindeki Milliyet'te gazeteciler noter aracılığıyla istifa ettirilerek sendika ile bağları koparılmıştır¹⁵. 1952 yılında çıkarılan 5953 sayılı yasayla, basın çalışanları da sendikalaşma hakkına kavuşmuş ise de, toplu sözleşme ve grev hakkı bulunmadığı için gazetecilerin gerçek anlamda bu haklara kavuşması ancak 1963 yılında mümkün olmuştur. Gazeteciler 1963'te yürürlüğe giren 274 sayılı yasayla toplu sözleşme, 275 sayılı yasayla da grev yapma hakkı elde etmişlerdir¹⁶. 12 Mart 1971 Muhtırası basın özgürlüğüne kısıtlamalar getirmiş, 1984 yılında çıkarılan 2821 Sayılı Sendikalar Kanunu ile 2822 Sayılı Toplu İş Sözleşmesi Grev ve Lokavt Kanunu ile medya sektöründe çalışanların sendikal ve sosyal hakları iyice daraltılmıştır¹⁷. Doğan Grubu 1994 yılında Hürriyet Gazetesini satın aldıktan sonra aynı süreç bu kez de Hürriyet'te yaşanmıştır. Gazete sahipleri, yasayla tanınan hakları yerine getirme yükümlülüğünden kurtulmak için muhabirleri uzun süre stajyer olarak kadrosuz ve sigortasız çalıştırmaktadırlar. Stajyerlikten kurtulanlar ise, 'fikir işçisi' statüsü kazandıran 212 yerine 1475 sayılı yasa hükümlerine göre sözleşme imzalama koşuluyla işe alınmaktadırlar. Bir diğer yaygın uygulama olan 'taşeron' yöntemiyle de holding bünyesindeki başka bir şirket bordrosundan ücret ödenmektedir. Böylece gazeteciler yasal olarak gazeteci olmayan bir statüden ücret almayı kabullenmiş, bu yüzden iş güvencesi ve sendikalaşma

13 İlknur Sarıgedik, "1994–2001 Krizlerine Genel Bakış ve Kriz Yönetimi", Ankara Üniversitesi, Tezsiz Yüksek Lisans Tezi, 2008, s.18.

14 Sözeri, *Türkiye'de Medya İktidar İlişkileri*, s.15.

15 Sevtap Demir, "Türkiye'de 2001 Yılı Sonrasında Medya İktidar İlişkileri ve Gazeteci Pratiklerine Yansıması", Ankara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2013, s.34.

16 Atilla Özsever, *Tekelci Medyada Örgütsüz Gazeteci*, Ankara: İmge Yayınevi, 2004, s.101.

17 Gülseren Adaklı, *Türkiye'de Medya Endüstrisi*, Ankara: Ütopya Yayınları, 2006, s.297.

hakkından yoksun bir ortamda çalışmak zorunda kalmıştır, fikir işçisi statülerini yitirmişlerdir.

Bu dönemin bir diğer gelişmesi iktidarın da teşvikiyle İngiliz sermayesi olan Polly Peck grubu sahibi Asil Nadir'in medya sektörüne girişidir. Çok uzun ömürlü olmasa da medya sektöründe ilk büyük yabancı sermaye yatırımlarından biridir.

Kısaca 1990'lar medya sektörünün mülkiyet yapıları açısından en belirgin özellikleri; özel televizyonların serbestleşmesiyle ölçek ekonomisinden faydalanabilmek, siyasi iradeye karşı güç elde edebilme amacıyla yapılan medya yatırımların artması, 1994 krizinin etkileri ve medya çalışanları açısından sendikasılaştırma sürecinin başlamasıdır.

Tablo 3. 1990-2000 Türkiye'de Medya Sahipliği Kronolojisi

7 Mart 1990	Türkiye'nin ilk özel televizyonu Magic Box Star1 Ahmet Özal ve Cem Uzan tarafından kuruldu.
Ağustos 1990	Asil Nadir'in yönetim Kurulu başkanı olduğu Polly Peck Grubuna, hisselerini açıkladığının tersine almaktan vazgeçmesi sonucu ağır dolandırıcılık masası girdi. Gazetenin idari yönetimi Murahhas üye Mehmet Bayraktaroğlu'na bırakıldı. Böylece Asil Nadir'in basın patronluğu sona erdi.
1990	İngiliz basın kralı Robert Maxwell Hürriyet gazetesinin %49 hissesine talip oldu. Ancak satış gerçekleşmedi.
11 Aralık 1990	Milliyet gazetesinin yan kuruluşu olarak Meydan gazetesi çıkarıldı.
1991	Sabah Yayıncılık A.Ş'nin %10 hissesi 9 milyon \$ karşılığında Çukurova grubunun sahibi Mehmet Emin Karamehmet'e satıldı.
Haziran 1991	Asil Nadir'in sahibi olduğu Gelişim ve süreli yayınlar A.Ş İmpexbank'a devredildi ve yayınlarını İnterpress Basın ve Yayıncılık adıyla sürdürdü.
11 Temmuz 1991	Sabah grubuna bağlı Aktüel Dergisi yayın hayatına başladı.
23 Temmuz 1991	Asil Nadir'den sonra güçlüğü düşen Günaydın gazetesi yerine çalışanları Yeni Günaydın gazetesini çıkarmaya başladı.
20 Ağustos 1991	Cumhuriyet Gazetesi'nin sahibi ve başyazarı olan 61 yıllık gazeteci Nadir Nadi 83 yaşında vefat etti. Nadi'nin ölümünün ardından gazetede kadrolarındaki radikal solcular - liberaller çatışmaları artmaya başladı. 20 Ekim 1991 seçimleri sonrasında önerilen koalisyonlar konusunda çatışan yazarlar ve olayların tırmanması sonucu birçok yazar gazeteden istifa etti.
5 Ekim 1991	UTV'nin sahibi Osman Uslu'ya ait Mega 10 kanalı kuruldu. Önce SHP'nin kanalı olarak takdim edilen kanal yayın lisansı ve finansman sorunları nedeniyle fazla uzun süre yayın yapamadı.
1992	Ali Naci Karacan Kapital dergisini çıkarttı.

1992	Yaşar Kaya'nın sahibi olduğu Özgür Gündem gazetesi yayınlanmaya başladı.
1992	Sabah gazetesi kurban bayramında bayram gazetesi uygulamasını deldi.
8 Ocak 1992	Ahmet Özal' a ait Teleon TV test yayınlarına başladı
1 Mart 1992	Show TV Fransadan kiraladığı uydu üzerinden yayınlarına başladı. Sahibi Erol Aksoy
6 Mart 1992	Güneş gazetesi yayınlarını süresiz durdurdu.
23 Temmuz 1992	Günaydın ve Tan gazeteleri çalışanları alacaklarını yasal güvenlik altına almak amacıyla gazetelerini Yeni Günaydın ve Süper Tan isimleriyle yayınlamaya başladılar.
Ağustos 1992	Uzan Grubu Asil Nadir'den İkitelli'de 12000 metrekarelik arazide kurulu Medya Print'i satın alarak basım alanındaki girişimlerini sürdürdüler.
8 Ağustos 1992	Kanal 6 televizyonu İngiltere'den test yayınlarına başladı. 4 Ekim 1992 'de ise düzenli yayına geçti.
9 Ekim 1992	Has holdinge bağlı HBB TV ilk stereo yayın yapan TV olarak yayınlarına başladı.
22 Ekim 1992	Cumhuriyet gazetesinin konkordato talebinin reddi üzerine istifası mahkemece kabul edildi. Cumhuriyet gazetesi çalışanlarınca kurulan ve isim hakkı kiralanan Yeni Gün Haber Ajansı Basım ve Yayıncılık A.Ş tarafından yayınlanmaya başlandı.
Ekim 1992	Yönetim Kurulu başkanlığını Bülent Şemiler'in yaptığı İnterpress grubundaki Kadınca, Ekonomik Panorama, Bela Örgü, Bando çocuk ve Hıbrır dergileri Ahmet Özal'a satıldı.
3 Kasım 1992	İstanbul Büyükşehir Belediyesi'ne bağlı BRT televizyonu kuruldu. Belediye ile ilgili haberlerin verilmesi amacıyla kurulan BRT Nisan 1993'de özel radyolarla bazı TV'lerin kapatılması sırasında kapatıldı.
Aralık 1992	Ahmet Özal ve Efe Özal'ın ortakları arasında olduğu ilk pazarlama kanalı Kanal Market yayına başladı ancak 1993 yılında Radyo Televizyon Yasası ile Kanal Market'in ve benzeri pazarlama kanallarının yayınları yasaklandı.
1 Aralık 1992	Bursada faaliyet gösteren Göktuğ Elektronik Yayıncılık Sanayi AŞ. Flash TV ile yayına başladı. Sahibi Ömer Göktuğ.
29 Aralık 1992	İlk Kürtçe gazete Rojname yayın hayatına başladı.
1 Ocak 1993	Enver Ören'in sahibi olduğu İhlas Haber Ajansı kuruldu.
13 Ocak 1993	Samanyolu TV yayına başladı. Fetullah Gülen'e yakın TV'nin sahibi Samanyolu yayıncılık Hizmetleri A.Ş.
1993	İktisat Bankası sahibi Erol Aksoy 17 milyon dolar ödeyerek Hürriyetin %25 hissesini satın aldı. Erol Aksoy Show TV ve İktisat Bankası'nın sahibi. Erol Simavi gazetesini önce oğlu Sedat Simavi'ye bıraktı ancak artan borçlar nedeniyle daha sonra Erol Aksoy'a sattı. Simavi geri kalan hisselerini 1994 yılında Aydın Doğan'a satarak medya sektöründen çekildi

Mart 1993	Show TV'nin sahibi olduğu ilk şifreli ve paralı televizyon kanalı Cine5 yayına başladı. Sahibi Erol Aksoy.
9 Nisan 1993	Tercüman Gazetesi sahibi Kemal Ilıcak'ın da adının karıştığı İlksan Skandalı patlak verdi. Kısa süre sonra Kemal Ilıcak vefat etti. Nazlı Ilıcak gazetesinin yayın hayatına devam edeceğini açıkladı.
22 Nisan 1993	İhlas Holding'e bağlı TGRT televizyonu kuruldu.
Haziran 1993	Tercüman gazetesini de bünyesinde bulunduran İnterpress'in %75'i İlksan skandalına konu olan arsayı satan AY-BA şirketinin sahibi Sedat Çolak tarafından satın alındı.
1 Temmuz 1993	Yeni Günaydın ve Süper Tan gazetelerini Kut Ormancılık ve Madencilik Şirketi sahibi Bekir Kutmangil satın aldı. 1998'de Günaydın'ın sahibi Mehmet Saruhan oldu.
12 Temmuz 1993	Sabah grubuna bağlı Satel'in TV kanalı ATV yayına başladı
19 Aralık 1993	Milliyet Grubu ve Doğu Holding tarafından ortaklaşa kurulan Kanal D yayına başladı
1994	Hakan Çizem bölgesel bir ekonomi kanalı olan Kanal E'yi kurdu.
Haziran 1994	Kanal D'nin Patronajı Doğu grubunun sahibi Ayhank Şahenk'e geçti. Daha sonra yeniden Aydın Doğan'ın oldu.
1994	Kanal 6 televizyonu ekonomik sıkıntıya düştü ve haciz kararı alındı.
13 Nisan 1994	3984 sayılı Radyo TV yasası kabul edildi.
Haziran 1994	Milliyet gazetesinin sahibi olduğu Doğan grubu, Hürriyet gazetesinin sahibi Hürriyet Holding'in %50 hissesini satın aldı.
10 Haziran 1994	Gazeteciler Cemiyeti tarafından Bizim Gazete kuruldu.
27 Temmuz 1994.	Yeni Dünya İletişim A.Ş tarafından Kanal 7 TV kuruldu
Temmuz 1994	Nokta ve Arkitekt dergileri İmpexbank'ın kapatılmasından kısa bir süre sonra Hürses gazetesi sahibi Masum Türker'e satıldı. Türker kısa bir süre sonra İnterpress'in diğer dergilerini de satın aldı.
7 Nisan 1994	Gazete kağıdına yüzde 95 oranında zam yapıldı.
10 Aralık 1994	Zaman gazetesinin de sahibi feza grubu bünyesinde Aksiyon Dergisi yayın hayatına başladı.
15 Aralık 1994	Medya Holding bünyesinde Yeni Yüzyıl gazetesi kuruldu.
27 Aralık 1994	Medya Holding bünyesinde Takvim Gazetesi yayın hayatına başladı.
1995	Ahmet Özal'ın sahibi olduğu Kanal 6 TV Mehmet Kurt ve Hasan Basri Uğurlu'ya satıldı, ancak anlaşmazlık yaşanınca tekrar Ahmet Özal'a döndü. 1998'de Kanal 6'yı Korkmaz Yiğit satın aldı. Korkmaz Yiğit'in adının karıştığı Türkbank skandalı sonrasında kanal tekrar Ahmet Özal'a geçti, daha sonra Hayyam Garipoğlu ile kısa süreli bir ortaklık kuruldu ancak bir ay içinde bozuldu. Bir süre sonra kanal sırasıyla Dinç Bilgin ve Uzan grubuna kiralandı.

1995	Raks grubu (sahibi Aslan Önal) Karacan TV'nin sahibi Ali Karacan ve Enerji FM radyosunun sahibi Vedat Yelkenci %33 payla ER-YA yayın şirketini kurarak Genç TV yayınlarına başladılar.
1995	Aydın Doğan Kanal D'yi Doğuş grubundan satın aldı.
23 Ocak 1995	Doğan grubu bünyesinde Posta gazetesi çıkarılmaya başlandı.
1996	Milliyet gazetesi bünyesinde Finansal Forum gazetesi çıkarıldı.
14 Ocak 1996	Yayınına uzunca bir süre ara vermiş olan Son Havadis gazetesi yeniden çıkmaya başladı.1974 yılında Mustafa Özkan tarafından satın alınan gazete 1996 yılında Doğan Grubu'na ortak olarak yayımlanmaya başladı.
5 Nisan 1996	Ermeni kökenli yurttaşların Türkçe olarak yayımladığı Agos gazetesi çıktı.
15 Mayıs 1996	Doğan Holding bünyesinde Gözcü Gazetesi yayın hayatına başladı.
8 Ağustos 1996	Mehmet Nazif Günal'ın sahibi olduğu MNG grubu TV 8'i kurdu.
13 Ekim 1996	Radikal gazetesi kuruldu. Gazete Doğan Medya grubu bünyesinde faaliyet göstermeye başladı
1 Kasım 1996	Cavit Çağlar'a ait Nergis Holding'e bağlı NTV kuruldu.
1997	Esenyurt Belediye başkanı Gürbüz Çapan ve kardeşleri Cumhuriyet gazetesinin yeni kimliği olan Yenigün Holding ile Yenigün Haber ajansına %40 ile ortak oldu.
4 Şubat 1997	Güneş gazetesi yeniden yayınlanmaya başladı. Sahibi T Medya Basın Yayın Sanayi ve Tic. A.Ş adına Mehmet Bülent Ergin (Aynı kişi Akşam ve Halka ve Olaylara Tercüman gazetelerinin de imtiyaz sahibi olarak yayınlandı)
Nisan 1997	Mehmet Ali Ilıcak yayın haklarını elinde bulundurduğu Akşam Gazetesi'ni, Güneş gazetesini ve Bulvar Gazetesini Mehmet Emin Karamehmet'in sahibi olduğu Çukurova grubuna sattı.
1997	Korkmaz Yiğit Kanal E'yi Hakan Çizem'den satın aldı.
1998	Korkmaz Yiğit Genç TV'yi Raks grubundan satın aldı. Genç TV Korkmaz Yiğit'ten sonra Bayındır Holding'e geçti (Kamuran Çörtük) ve BRT adıyla yayınlarına devam etti.
1998	Özel Tv Kanallarına program hazırlayan Senkron TV'nin sahibi Levent Altınay Süzer grubuyla ortak Kent TV'yi kurdu. (Süzer grubu %52)
Ağustos 1998	Barış Partisi başkanı Ali Haydar Veziroğlu UBA ve Flash TV'yi Ömer Göktuğ'dan satın aldı.
Eylül 1998	Korkmaz Yiğit Yeniüzyıl gazetesini Sabah grubundan satın aldı.
Ekim 1998	Korkmaz Yiğit Milliyet'in çoğunluk hissesini satın aldı. Ancak Bankekspreşe el konulmasından sonra başlayan skandallar nedeniyle kısa bir süre sonra satıştan vazgeçildi.
1999	Doğuş grubu Kanal E'yi satın aldı.
1999	Cavit Çağlar'a ait A yapım TV programcılık A.Ş, Nergis haber ajansı ve NTV Doğuş grubuna satıldı.

1999	TMSF Etibank'a el koydu ve Dinç Bilgin'in Sabah gazetesindeki mülkiyeti Ciner –Karamehmet ortaklığına geçti Ancak TMSF kabul etmeyince Dinç Bilgin geri döndü.
11 Mart 1999	Uzan grubuna ait Star gazetesi kuruldu.
11 Ekim 1999	Doğan Medya Grubu ile CNN arasında yapılan anlaşma sonucu kurulan CNN TÜRK yayına başladı.

2000-2010 Döneminde Türkiye'de Medya Sahipliği

Türk basınında mülkiyet ve kontrol ilişkilerinde ilk dönüm noktası 1980'li yıllarda basın dışı sermayenin sektöre girişinin hızlanması, ikinci dönüm noktası 1990'lı yıllarda basının medya haline gelmesi ve holdingleşmesi, üçüncü dönüm noktası ise 1990'ların sonlarından itibaren el konulan bankalar ve devamında bu bankaların medya uzantılarına TMSF aracılığıyla el konulmasıdır. TMSF 2005 yılından itibaren el koyduğu medya gruplarının satışına başlamış ve medya sektörünün mülkiyet kompozisyonu yeniden şekillenmiştir. Erol Aksoy'un İktisat Bankası Fon'a geçince Cine 5, Kamuran Çörtük ve Süzer'in bankalarına el konunca BRT ve Kent TV, Ceylan Grubunun Bank Kapital'ine el konunca da CTV sektör dışı kalmıştır. İhlas Finans'a el konulması da Türkiye Grubu'nda sarsıntı yaratmıştır. Çukurova Grubu TMSF'ye geçen bankalarından sonra güçlerini takviyeye gitmiş ve yeni transferler, yeni TV kanalları ve yeni dağıtım örgütlenmesi için adımlar atmıştır¹⁸

2001 yılında medya sahiplerinin kamu ihalelerine girişindeki engellerin kaldırılması da medya yatırımlarının cazibesini arttırmış ve medya sektöründe faaliyet gösteren büyük grupların devlet ihalelerinden yararlanmasının yolunu açmıştır. Dönemin büyük medya gruplarının hemen hepsinin enerji, madencilik, finans ve inşaat alanlarında büyük yatırımları vardır.

2001 yılında yaşanan ekonomik kriz medya sahipliği ortamının yeniden dizayn edilmesinde etkili olmuştur. 1990'lı yılların ekonomik, siyasi sorunları ve çözüm pratikleri 2001 yılında ekonomik kriz olarak sonuçlanmıştır. Cumhuriyet tarihinin en önemli krizlerinden biri olan 2001 krizinde borsa %18,1 gibi tarihi bir düşüş yaşanırken gecelik faizler %7500 e kadar yükselmiştir. Enflasyon %70'lere çıkmıştır. Özellikle kısa vadeli yabancı sermaye yatırımlarında büyük çıkışlar yaşanmıştır. Bu denli derin bir ekonomik kriz tüm sektörleri olduğu gibi medya sektörünü de etkilemiştir.

Ekonomik kriz dönemlerinde işletmeler öncelikle reklam harcamalarını kısarlar. Bu durum medyanın reklam gelirlerinin azalmasına yol açar. 2001 krizi sonrası Türkiye'de medyanın reklam gelirlerinde %50 den fazla düşüş yaşanmıştır. Medya yatırımlarında ise %52'lik azalma söz konusudur¹⁹

Tüm bu gelişmelerin beraberinde doların değer kazanması da ithal girdi maliyetlerini yükseltmiştir. Medya sektörü yaşadığı krize gazetecileri işten çıkararak çözüm

¹⁸ Demir, "Türkiye'de 2001 Yılı Sonrası Medya-İktidar İlişkileri", s.46.

¹⁹ Barış Bulunmaz, "Basın İşletmelerinin Finansal Yapısı ve 2001 Krizi Öncesi ve Sonrası Reklam Gelirlerinin Analizi", *Maliye ve Finans Yazıları Dergisi*, 24/86 (2010), s.49-67.

aramıştır. TGC'nin açıklamalarına göre 2001 yılında 5000 gazeteci işsiz kalmıştır²⁰. 1990'lardan beri süren sendikasılaşma süreci 2001 krizinde medya sahiplerinin işine yaramış ve işten çıkarmaları kolaylaştırmıştır. 2001 Krizinden medya sektörünün bu kadar çok etkilenmesinin tek nedeni maliyetlerde yaşanan artışlar değildir. Özellikle 1990'larda artan medya ve finans grubunu tek çatıda toplayan işletmelerin bankalarının uğradığı zarar, medya yatırımlarını da etkilemiştir. 2001 krizine kadar medya işletmeleri banka sahibi olmanın finansal avantajlarını kullanarak medya alanındaki yatırımlarını arttırmışlar ve bu sayede siyaseten de ellerini güçlendireceklerini düşünmüşlerdir. Medya sayesinde siyaset üzerinde kuracakları baskı gücüyle özelleştirme uygulamalarında kamu ihaleleri olarak büyümeyi hedeflemişlerdir. 2001 Ekonomik krizini hazırlayan koşullar, sonrasında getirilen düzenlemeler ve tüm bu süreçte yaşanan siyasi çalkantılar Türkiye'de hem siyasi haritayı hem de medya sektörünü yeniden dizayn etmiştir. Kriz sonrasında TMSF finansal açıdan sorunlu gördüğü bankalara ve bu bankaların bağlı olduğu holdinglerin medya işletmelerine el koymaya başlamıştır. Kriz sonrası el konulan bankaların 10 tanesi medya holdinglerine aittir.

AKP iktidarının ilk yıllarında medya ve siyaset arayışında bir mutabakat söz konusudur ancak AKP iktidarı 1990'larda medya sahiplerinin siyasetin şekillendirilmesine dahil olma mücadelesini unutmamıştır ve Türk medya sektörünün yeniden dizayn edilmesi arayışlarına girer. El konulan medya şirketlerinin satışında ve yabancı sermayenin önünün açılmasında yeni grupların medya sektörüne girmesini teşvik eder tutum alırlar. Medya sektöründe yabancı sermaye payına yönelik sınırlandırmaları azaltırlar.

İlerleyen dönemlerde ihalesi yapılan medya şirketlerine birden fazla şirketin ortaklığıyla kurulan konsorsiyumlar sahip olur. İktidar yanlısı olarak görülen bu konsorsiyumlar medyadaki rekabet portföyünü değiştirmişlerdir. AKP iktidarının girdiği seçimlerde giderek arttırdığı oy oranları siyaseten gücünü arttırdığı gibi medya sektöründeki muhalif gruplar karşısında da etkinliğini arttırmıştır. Oluşan rekabet ortamında bazı medya sahipleri iktidar yanlısı tutum sergilerken bazıları ise denge siyaseti oluşturmaya çalışmışlardır. Muhalif yayın yapan medya sahiplerinin sayısı oldukça azdır. İktidar yanlısı yayınların ana çıkış noktası dönemin dış güçlerinin hükümeti ve devletin egemenliğini zayıflatma stratejileri karşısında hükümeti desteklemenin elzemliği söylemi üzerine kurulmuştur. Denge siyaseti güden medya organları zaman zaman eleştirel tutum alırken, iktidarla ilişkilerinin gerilme noktalarında geri adım atarak ve gazetede önemli görevlere, iktidar yanlılığı belirgin olan ve iktidarla yakın ilişkileri olan gazetecileri olarak strateji oluşturmuşlardır. Az sayıdaki muhalif medya işletmeleri ise iktidarı, medyaya yönelik baskı uyguladığı, muhalefeti susturmak ve/veya sindirmek için her türlü politikayı uyguladığı iddialarıyla eleştiren yayın politikaları üretmişlerdir.

20 Ayça Söylemez, "Sendikadan Çıkarılan İşçilere Birleşme Çağrısı", www.bianet.org, erişim 20 Şubat 2018, <https://m.bianet.org/bianet/insan-haklari/127504-sendikadan-isten-cikarilan-gazetecilere-birlesme-cagrisi>.

Tablo 4. 2000-2010 Türkiye’de Medya Sahipliği Kronolojisi

Nisan 2000	Çukurova Grubunun sahibi olduğu Digitürk yayın hayatına başladı,
16 Ekim 2000	Kanal E’nin sahibi Doğuş grubu NBC Universal ile lisans anlaşması yaptı ve CNBC-E yayınlarına başladı.
20 Ekim 2000	Turgay Ciner Sabah grubunun çoğunluk hissesini alarak Medya Holding’e ortak oldu.
27 Ekim 2000	BDDK, Sabah grubuna ait Etibank’a el koydu.
Kasım 2000	Dinç Bilgin Sabah ve ATV’deki hisselerini Turgay, Ciner ve Karamehmet’ten oluşan MTM Konsorsiyumu’na devretti. Ancak bir hafta sonra gruba ait Etibank’a el konunca BDDK bu anlaşmayı bozdu.
2001	Süzer’in sahibi olduğu Kent Bank’a el konulmasıyla Kent TV fon geçti.
2001	Yenigün Holding’in % 40 hissesi Turgay Ciner’e satıldı. Hisselerde %40 Turgay Ciner, %40 Çukurova grubu, %10 Cumhuriyet vakfı ve geri kalanı küçük ortaklara ait oldu
10 Şubat 2001	BDDK İhlas Finans kurumuna el koydu. Türkiye gazetesi ve TGRT’nin de içinde olduğu bir çok şirket bu operasyona dahil oldu.
4 Eylül 2002	Bağımsız gazeteciler Yayıncılık A.Ş adına imtiyaz sahipliğini Serdar Mutlu’nun yaptığı Vatan gazetesi çıkarıldı.
Kasım 2002	Çapan Kardeşler Yenigün Holding ve haber ajansındaki hisselerini (Cumhuriyet) Çukurova grubuna bıraktı.
2003	RTÜK Kamuran Çörtük’ün sahibi olduğu BRT’nin lisans anlaşmasını feshetti.
17 Ocak 2003	İlıcak Yayıncılık, Gazetecilik Matbaacılık şirketi adına Ali Serhat İlıcak’ın sahibi olduğu Dünden Bugüne Tercüman gazetesi yayınlanmaya başladı (Doğan Holding’le ortak olarak)
17 Ocak 2003	Çukurova grubu’na ait Halka ve Olaylara Tercüman gazetesi Mehmet Bülent Ergin’in desteğiyle yayınlanmaya başladı.
Mayıs 2003	MTV ve Medya 2000’in sahibi Mustafa Özbey kablo ve uydudan yayın yapan Ulusal TV’nin hisselerinin bir kısmını satın aldı.
14 Şubat 2004	TMSF Uzan grubuna el koydu ve Star Yayın Grubu da fonun kontrolüne geçti.
Şubat 2004	Ahmet Özal Kanal 6’yı Reha Muhtar, Faruk Bayhan, Türker İnanoğlu ve Zafer Mutlu ortaklığı olarak kurulan Vizyon TV’ye kiraladı. Ancak anlaşma bir ay sonra bozuldu.
Mayıs 2004	TMSF Erol Aksoy’un aralarında Cine 5, Show Radyo’nun da bulunduğu işletmelerine el koydu.
Ağustos 2004	Müteahhit Mehmet Nazif Günal’ın sahibi olduğu MNG Holding Yeniüzyl’in isim hakkını satın aldı.
Mayıs 2005	Turgay Ciner bir süredir kiracısı olduğu Sabah ATV grubunu 435 milyon dolara satın aldı. Fotomaç, Aktüel, Kanal1 de Ciner grubuna katıldı.

Eylül 2005	TMSF nin satışa çıkardığı Süper FM, Metro FM Kanadalı CanWest-Global'e satıldı. 2006 yılında Joy FM ve Joy Türk radyo kanalları da aynı gruba satıldı.
Eylül 2005	Star TV 306 milyon 500 TL'ye Doğan grubuna satıldı.
Kasım 2005	Mehmet Ali İlicak Doğan Holding'le ortaklığını bitirip Ciner Holding'le ortak olarak çıkardığı Dünden bugüne Tercüman gazetesinin ismini Bugüne çevirerek Koza İpek grubuna sattı
2006	Doğan Holding hisselerinin %25'i Axel Springer'e satıldı. Geri alım opsiyonlu bu satıştan bir süre sonra Doğan grubu yavaş yavaş hisselerini geri almaya başladı.2017 yılı itibariyle Axel Springer'in elindeki Doğan grubu hisselerinin payı %6,6dır.
Mayıs 2006	TMSF ihalesiyle Star gazetesi Ali Özmen Safa Alaaddin Kaya ortaklığına satıldı. Bir yıl sonra Hasan Doğan ile Ethem Sancak gazeteye ortak oldular. Safa'nın ortaklıktan ayrılması ve Doğan'ın ölümünün ardından medya grubu Sancak'ın denetimine geçti. 2009'da Fettah Tamince ortaklığa katıldı. 2010 yılında Ethem Sancak hisselerini Tevhit Karakaya'ya sattı
Temmuz 2006	Murdoch, Ahmet Erteğün ortaklığı TGRT'nin sahibi olduğu TGRT'yi (HuzurTV) satın aldı. Bir yıl sonra kanalın adı Fox Tv olarak değiştirildi.
Ocak 2007	TMSF, Medya Grubu (sahibi Dinç Bilgin) ve Merkez grubu şirketlerinin yönetimlerini devraldı
Mayıs 2007	Kanal 6 iflas etti.
Kasım 2007	Ufuk Güldemir'in kurduğu Habertürk TV, radyo ve internet sitesi Ciner grubuna satıldı.
Aralık 2007	TMSF'nin el koyduğu ATV-Sabah grubu ihaleye tek başına giren Çalık Grubuna satıldı.
2007	Doğan Grubu D Smart ile dijital yayıncılık alanına girdi
Mart 2008	Zafer Mutlu Vatan gazetesini Doğan Grubu'na sattı.
Mayıs 2008	Kanaltürk TV ve radyo Koza İpek grubuna satıldı.
Haziran 2008	TMSF Kral FM ve Kral TV'yi Doğuş grubuna sattı.
Ekim 2010	Haber kanalı 24 ile Star Gazetesinin büyük hissedarı olan Ethem Sancak yüzde 51 hissesini kapatılan Fazilet Partisi ve Ak Parti eski Erzincan milletvekili Tevhit Karakaya'ya sattı.
Mayıs 2011	Milliyet ve Vatan gazeteleri Karacan-Demirören ortaklığına satıldı.

Sonuç

Ahmet Oktay 1987 basımı *Toplumsal Değişme ve Basın* kitabında Türk basının, ilk gazete Takvimi Vekayi'den beri 155 yıllık geçmişini değerlendirirken en büyük sorununu çoğulculuk ve özgürlük yokluğu olarak ifade etmiştir²¹. Bugün gelinen noktada aynı sorunun devam ettiğini söyleyebiliriz. Medyanın kamuoyu ve siyasi iktidar üzerindeki etkisi sahiplik açısından medya sektörüne olan ilgiyi hep yüksek

21 Ahmet Oktay, *Toplumsal Değişme ve Basın 1960-1986 Türk Basını üzerine Uygulamalı Bir Çalışma*, İstanbul: BFS Yayınları, 1987, s.11.

tutmuştur. Siyasi iktidarlar da bu gücü ticari çıkarlarının ipoteğinde çalışan şirketlere teslim etmek istememişlerdir. Ayrıca medyanın kamuoyu üzerindeki gündem belirleme, algıları yönetme ve gündem değiştirme gibi etkileri, siyasi iktidarları da medya üzerinde etkili olabilecekleri sahiplik yapılarında yönlendirmelerine sebep olmuştur. Medya alanında yatırımların bu tür cazibeleri bir yandan farklı sektörlerden şirketleri medya sektörüne çekerken bir yandan da mevcut medya şirketlerini farklı alanlarda yatırımlarla büyümeye itmiştir. Diğer yandan gelişen teknolojilerin medya alanındaki yatırımların maliyetini yükseltmesi küçük ölçekli işletmelerin aleyhine olmuştur. Böylelikle medya sektörü oligopolistik yapıdan kurtulamamıştır. Medyanın sahiplik yapısını bilmeyenler için çok sayıda gazete, televizyon kanalı, dergi gibi oluşumlar çoğulculuğun var olduğu düşüncesini doğurabilir. Ancak medya sektörünün hâkim firmaları çok sayıda ürünü aynı çatı altında çıkarmaktadır. Ölçek ekonomisini avantajlarından faydalanarak kaynaklarını farklı medya ürünlerinin içeriklerinin oluşturulmasında kullanabilmektedirler.

Medya sahipliği ekseninde yapılan bu kronoloji çalışmasıyla, Türkiye’de medya sektörüne yatırım yapmanın cazibesinin her dönemde yüksek olduğu görülebilir. Sadece medya alanında yatırım sahibi olmak özel sektörü cezbedecek karlılık potansiyeli yaratmamaktadır. Bu nedenle medya yatırımlarının farklı alanlarda da faaliyet gösteren holdinglerin bünyesinde konuşlandığını görebiliriz. Ancak işletmelerin medya yatırımlarını kullanarak farklı sektörlerdeki yatırımlarını destekleme ve iktidarla ilişkilerini kontrol altına alma stratejileri oldukça hassas dengeler içeren, kaygan ve kırılabilir bir zemin oluşturur. Bu zeminde medya faaliyetlerinin sürdürülebilirliği oldukça zordur. Bu nedenle yakın dönem medya tarihimizde el değiştirmeler, el koymalar, kurulan ve bozulan ortaklıklar, sıklıkla yaşanmıştır.

Kaynakça

- İnuğur, Nuri. *Türk Basın Tarihi*. İstanbul: Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, 1992.
- Ateş, Toktamış. *1980’lerden Günümüze Siyasal ve Toplumsal Olaylar*, Osmanlıdan Günümüze *Türk Finans Tarihi*. 2. Cilt. İstanbul: İMKB Yayınları 1999.
- Hebdige, Dick. *Altkültür: Tarzın Anlamı*. Çev. Sinan Nişancı. İstanbul: Babil Yayınları 2004.
- Sözeri, Ceren. *Türkiye’de Medya İktidar İlişkileri*. İstanbul: İstanbul Enstitüsü Yayınları, 2015.
- Kaya, Raşit. *İktidar Yumağı: Medya Sermaye Devlet*. Ankara: İmge Kitabevi, 2009.
- Özsever, Atilla. *Tekelci Medyada Örgütsüz Gazeteci*. Ankara: İmge Kitabevi, 2004.
- Adaklı, Gülseren. *Türkiye’de Medya Endüstrisi*. Ankara: Ütopya Yayınları, 2006.
- Oktay, Ahmet. *Toplumsal Değişme ve Basın 1960-1986 Türk Basını üzerine Uygulamalı Bir Çalışma*. İstanbul: BFS Yayınları, 1987.
- Taşdemir, Erdem. “1980 Sonrası Türk Basını, Türk Siyasi Hayatı ve Basın-Siyaset İlişkisi”. *Selçuk Üniversitesi İletişim Dergisi*. 24/86 (2005): 173-180.
- Kadioğlu, Zeynep. “Promosyonlar”. *Hediye Kitabı*. İstanbul: Kitabevi, 2007.

- Sarıgedik, İlknur. “1994 – 2001 Krizlerine genel Bakış ve Kriz Yönetimi”. Ankara Üniversitesi. Tezsiz Yüksek Lisans Tezi, 2008.
- Kuyucu, Michael. “Türk Medyasının Mülkiyet Yapısı”. *Prof. Dr. Ersan İlal'e Armağan İletişim Ve...* İstanbul: Hiperlink Yayınları, 2014.
- Bulunmaz, Barış. “Basın İşletmelerinin Finansal Yapısı ve 2001 Krizi Öncesi ve Sonrası Reklam Gelirlerinin Analizi”. *Maliye ve Finans Yazıları Dergisi*. 46 (2010): 46-67.
- Adaklı, Gülseren. “Türk Basınından Türk Medyasına Hakim Grupların Kısa Tarihi”. [www.bianet.org](http://bianet.org). Erişim 27 Kasım 2017. http://bianet.org/system/uploads/1/files/attachments/000/002/078/original/Turk_Medya_Sektorunun_Kisa_Tarihi.pdf?1521805944.
- Demir, Sevtap. “Türkiye’de 2001 Yılı Sonrasında Medya İktidar İlişkileri ve Gazeteci Pratiklerine Yansıması”. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 2013.
- Söylemez, Ayça. “Sendikadan Çıkarılan İşçilere Birleşme Çağrısı”, www.bianet.org. Erişim: 20 Şubat 2018. <https://m.bianet.org/bianet/insan-haklari/127504-sendikadan-isten-cikarilan-gazetecilere-birlesme-cagrisi>.

A Chronological Analysis of the Change in the Ownership Structure of Media in Turkey (1950-2010)

ZEYNEP KABAN KADIOĞLU

Abstract: *Apart from other sectors, social externality of the media industry makes the property of media structure and relations important. The intellectual production of the media is decisive in the construction of social consent and the level of cultural development. In the light of the social dynamics, considering the change in the ownership structure of the media provides important information for social studies in this field. This study deals with the chronological course of the media ownership from 1950 to 2010 in Turkey, and discusses other sectors' increasing interest in the media capital. The acceleration of the investment costs due to emerging new communication technologies in the world and the changes in the economic conditions and policies of the country have played an influential role in the radical changes. Hence, established relations between governments and media in various periods have profoundly affected the composition of the media. By compiling the changes in media ownership chronologically, the paper meanwhile aims to provide a reference point for other studies.*

Keywords: *Media ownership, Turkish media history.*